

Rapport

Sport en bewegen in het GALA

Uitvoering van sport- en
beweegacties voor GALA-doelen

Sport en bewegen in het GALA

Uitvoering van sport- en beweegacties voor
GALA-doelen

Met ondersteuning van het ministerie van VWS

Mulier Instituut

Güliz Nilay Aydoğın

Nina Derix

Nynke Popken

Irma Huiberts

Voor meer informatie kunt u contact
opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut

Utrecht, 24 februari 2026

www.mulierinstituut.nl

info@mulierinstituut.nl

Disclaimer

U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding:
auteur(s), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder
toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Afkortingen

Afkortingen

GALA	Gezond en Actief Leven Akkoord
GLI	Gecombineerde Leefstijlinterventie
AZWA	Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord
BRC	Brede Regeling Combinatiefuncties

Inhoudsopgave

Sport en bewegen in het GALA

Samenvatting	5
1 Inleiding	8
1.1 Achtergrond	8
1.2 Doelstelling	10
1.3 Vraagstelling	10
2 Onderzoeksmethode	11
2.1 Vragenlijst	11
2.2 Verdiepende interviews	11
3 Resultaten	14
3.1 Inzet van sport en bewegen voor GALA-doelen	14
3.2 Samenwerken voor GALA-doelen	16
3.3 Uitgevoerde sport- en beweegacties	18
3.4 Knelpunten en successen	29
4 Conclusie & aanbevelingen	32
4.1 Conclusies	32
4.2 Kanttekening bij het onderzoek	34
4.3 Aanbevelingen	34
Bronnen	39

Sport en bewegen in het GALA

Inleiding, doel en methode

Integraal beleid is belangrijk om bewegen en gezondheid effectief te stimuleren. Het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) is bedoeld om preventie op lokaal niveau meer integraal aan te pakken. Gemeenten voeren dit tussen 2024 en 2026 uit.

Sport en bewegen heeft een belangrijke rol binnen het GALA. In dit onderzoek verkennen we de uitvoering van sport- en beweegacties binnen het GALA en de successen en belemmeringen die gemeenten daarbij ervaren. Daarnaast onderzoeken we in hoeverre gemeentelijke acties op sport en bewegen zijn veranderd door het GALA.

Voor dit onderzoek zetten we een vragenlijst uit onder beleidsmedewerkers sport en deden we verdiepende interviews.

Conclusies

- Sport en bewegen worden als middel ingezet om GALA-doestellingen te halen. Met name voor de doelen 'vitaal ouder worden' en 'gezonde leefstijl'. Daarbinnen is de inzet concreet en doelgericht. Binnen andere doelstellingen is de rol van sport- en bewegen vaak minder expliciet en is de inzet voor sport en bewegen niet nieuw.
- Sport en bewegen is minder expliciet gekoppeld aan de doelen 'mentale weerbaarheid versterken' en 'de sociale basis versterken'. Beleidsmedewerkers onderschrijven wel het potentiële effect van sport en bewegen op deze doelen.
- De uitvoering van sport- en beweegacties voor een gezonde fysieke leefomgeving blijft achter. Samenwerking met het fysieke domein is uitdagend vanwege uiteenlopende werkwijzen.
- Het GALA heeft de integrale samenwerking tussen het sportdomein en andere gemeentelijke beleidsdomeinen en de integrale benadering van preventie versterkt. Op uitvoerend niveau geeft het GALA een impuls aan de samenwerking tussen sportprofessionals en zorgprofessionals.
- De borging van wat voor sport en bewegen is opgezet, blijft kwetsbaar. Gemeenten ervaren belemmeringen door de tijdelijke financiering.
- Buurtsportcoaches krijgen een meer verbindende rol. Zowel tussen uitvoerend professionals van verschillende domeinen als tussen wensen van bewoners en het sport- en beweegaanbod.

Aanbevelingen

Op basis van ons onderzoek doen we de volgende aanbevelingen voor lokaal en landelijk beleid:

- Werk toe naar borging van de integrale aanpak van preventie en personele continuïteit.
- Versterk de structurele verbinding tussen het sociaal en fysiek domein.
- Maak de inzet van sport en bewegen voor de sociale basis en mentale weerbaarheid explicieter en doelgerichter.
- Investeer in duurzame doorstroom naar en passend sport- en beweegaanbod.

Inleiding

Dit rapport gaat over de gemeentelijke inzet van sport en bewegen in integrale plannen voor preventie en gezondheid. Specifiek richten we ons daarbij op de uitvoering van sport- en bewegacties voor GALA-doelstellingen. In dit eerste hoofdstuk bespreken we de achtergrond en de doel- en vraagstelling van ons onderzoek.

1.1 Achtergrond

Sporten en bewegen voor gezondheid en integraal beleid

Sport en bewegen leveren een belangrijke bijdrage aan de fysieke en mentale gezondheid, en verlagen het risico op ziekte (Gezondheidsraad, 2017; WHO, 2020). Toch beweegt meer dan de helft van de Nederlanders te weinig (GGD'en, CBS & RIVM, 2024). Daarom richt beleid zich erop sport en bewegen een vanzelfsprekend onderdeel te maken van het dagelijks leven van iedere Nederlander (Ministerie van VWS, 2023a, 2023b).

Beweeggedrag is complex en wordt beïnvloed door veel verschillende, samenhangende factoren buiten de sportsector (RIVM, 2021). Bijvoorbeeld de fysieke en sociale leefomgeving van mensen. Daarom is integrale beleidsontwikkeling en -uitvoering noodzakelijk om bewegen en gezondheid effectief te stimuleren (RIVM, 2021).

Vanwege het belang van integraal beleid worden sport- en gezondheidsbeleid op lokaal niveau steeds vaker aan elkaar verbonden. Zo is sport steeds vaker onderdeel van een bredere gezondheidsnota (Geurink et al., 2024).

Het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA)

De verbinding tussen sport- en gezondheidsbeleid heeft de afgelopen jaren een impuls gekregen door verschillende financiële regelingen voor gemeenten samen te brengen binnen de Specifieke Uitkering (SPUK). Gemeenten konden daarin financiering aanvragen bij de Rijksoverheid voor de lokale uitvoering van onder andere het GALA, Sportakkoord II en de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC).

Daarmee werd een basis gelegd om preventie op lokaal niveau integraal te benaderen. De Rijksoverheid heeft deze verbinding ook gestimuleerd door geld beschikbaar te stellen voor gemeenten om een coördinator sport en preventie aan te stellen.

Sport en bewegen heeft een belangrijke rol in het GALA. Sport en bewegen stimuleren is daarin niet alleen een doel op zich, maar ook een manier om andere maatschappelijke doelen te bereiken (Ministerie van VWS, 2023b). De sportinfrastructuur levert daarmee een belangrijke bijdrage aan het halen van de doelen van het GALA (Ministerie van VWS, 2023b).

Het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA)

Binnen het GALA werken gemeenten en regio's integraal aan preventie, gezondheid en de sociale basis van inwoners. De centrale doelstelling van het GALA is een gezonde generatie in 2040. Daarvoor bevat het de volgende doelen (Ministerie van VWS, 2023b):

- gezondheidsachterstanden terugdringen;
- een gezonde fysieke leefomgeving;
- (de verbinding met) de sociale basis versterken;
- een gezonde leefstijl;
- de mentale weerbaarheid en mentale gezondheid versterken;
- vitaal ouder worden.

Inzet van sport en bewegen voor GALA-doelen

Bewegen is een belangrijk onderdeel van het GALA. Daarom was de gemeentelijke beleidsafdeling sport een belangrijke betrokkene bij het tot stand komen van de plannen voor het GALA (Geurink et al., 2024).

Binnen deze plannen vervult sport en bewegen per doelstelling een andere rol (Van Gorp et al., 2024). Enerzijds is bewegen een middel om bredere doelen te realiseren, zoals sociale contacten bevorderen. Anderzijds maakt bewegen integraal deel uit van leefstijlinterventies en beleid rond vitaal ouder worden. En wordt het meegenomen in de inrichting van de openbare ruimte om een gezonde leefomgeving te stimuleren.

Uit een analyse van de integrale plannen voor 2024-2026 blijkt dat de rol van sport en bewegen in de plannen van gemeenten voor het GALA divers is (Van Gorp et al., 2024). Sommige gemeenten beschrijven hun inzet concreet en verbinden sport en bewegen aan verschillende GALA-doelen. Andere doen dat minder expliciet (Van Gorp et al., 2024).

Over het algemeen noemen gemeenten sport en bewegen vaak in verbinding met de doelen 'vitaal ouder worden' en 'gezonde leefstijl'. En minder in verbinding met 'mentale gezondheid' en 'gezondheidsachterstanden'.

Naar de uitvoering

Sport en bewegen heeft dus een belangrijke rol in de integrale plannen van gemeenten (Van Gorp et al., 2024), en er wordt veel met het sportdomein samengewerkt (RIVM, 2025b). Toch is nog onduidelijk hoe deze plannen zich vertalen naar de uitvoering.

Resultaten uit de GALA-monitor laten zien dat het over het algemeen lukt om GALA-ambities om te zetten in acties (RIVM, 2025b). En 82 procent van de gemeenten geeft in deze monitor aan dat het GALA een extra impuls heeft gegeven aan activiteiten op het leefstijlonderwerp sport en bewegen (RIVM, 2025b). Wat dit precies betekent en hoe sport- en bewegen een rol heeft binnen het GALA, heeft het RIVM niet onderzocht.

Om de uitvoering te versterken is het belangrijk om te leren van de successen en belemmeringen in de praktijk (RIVM, 2025a; Van Gorp, 2024). Van gemeenten die voorloper zijn op het gebied van bewegen in de integrale aanpak kunnen we leren. Bijvoorbeeld welke afspraken zij maken, hoe ze belemmeringen in de uitvoering adresseren, en hoe ze financiën en borging regelen. Daarnaast is het belangrijk om te kijken naar gemeenten waar bewegen in mindere mate onderdeel is van integraal beleid. En naar welke knelpunten daarbij een rol spelen.

1.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te bieden in de uitvoering van plannen voor sport en bewegen binnen de integrale aanpak voor preventie en gezondheid in gemeenten. Specifiek kijken we daarbij naar de inzet van sport en bewegen voor GALA-doelen en hoe die inzet is veranderd. We brengen daarbij in kaart welke rol het sportdomein heeft en welke successen en knelpunten beleidsmedewerkers sport ervaren.

1.3 Vraagstelling

Onderzoeksvragen binnen dit onderzoek zijn:

Hoe zetten gemeenten sport en bewegen in om GALA-doelstellingen te halen?

Welke successen en knelpunten ervaren gemeenten om via sport en bewegen bij te dragen aan GALA-doelstellingen?

In hoeverre zijn gemeentelijke acties op sport en bewegen veranderd door het GALA?

Leeswijzer

- In hoofdstuk 2 lichten we toe hoe we via een vragenlijst en verdiepende interviews informatie hebben verzameld om de onderzoeksvraag te beantwoorden.
- In hoofdstuk 3 beschrijven we hoe gemeenten sport en bewegen inzetten voor GALA-doelstellingen en hoe de uitvoering daarvan verloopt. Daarnaast gaan we in op de successen en knelpunten bij de inzet van sport en bewegen voor GALA-doelstellingen.
- In hoofdstuk 4 bespreken we de conclusies en aanbevelingen die volgen uit het onderzoek.

Onderzoeksmethode

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden namen we een vragenlijst af bij beleidsmedewerkers sport en voerden we met een deel van hen verdiepende interviews.

2.1 Vragenlijst

Inhoud van de vragenlijst

We wilden zicht krijgen op de uitvoering van acties voor sport en bewegen voor GALA-doelen in gemeenten. Daarom stelden we een korte vragenlijst van zeven vragen op voor beleidsmedewerkers sport bij gemeenten in dienst zijn. In deze vragenlijst stelden we vragen over:

- de mate waarin de gemeente sport- en beweegacties uitvoert voor GALA-doestellingen;
- de mate waarin de beleidsmedewerkers vanuit sportbeleid samenwerken met andere beleidsdomeinen om plannen voor sport en bewegen binnen GALA-doelstellingen te realiseren;
- sport- en beweegacties voor GALA-doelen in de gemeenten: acties die we in 2024 in de analyse van GALA-plannen vonden, vormden daarvoor de basis. Voor elk van deze acties vroegen we of de gemeente deze uitvoert. Daarnaast konden gemeenten andere acties aanvullen;
- in hoeverre de inzet op de uitgevoerde acties is veranderd door het GALA.

Dataverzameling en deelnemers

De vragenlijst was onderdeel van een grotere vragenlijst (36 vragen). Die zetten we uit onder een panel van beleidsmedewerkers sport van gemeenten van de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG). De vragenlijst stond uit tussen 2 en 30 juni 2025. Van de 342 gemeenten vulden er 166 (49%) de vragenlijst in.

Analyse

De resultaten van de vragenlijst hebben we gewogen naar stedelijkheid om verschillen tussen het panel en de volledige groep van Nederlandse gemeenten te corrigeren. Hierdoor zijn de gerapporteerde resultaten representatiever voor de landelijke verdeling van gemeenten. We analyseerden de resultaten via beschrijvende statistieken, waarbij we uitsplitsingen maakten naar gemeentegrootte en stedelijkheid.

2.2 Verdiepende interviews

Inhoud van de interviews

We voerden ook verdiepende interviews met beleidsmedewerkers sport. Deze zorgden voor verdieping op de data uit de vragenlijst en voor inzicht in successen en knelpunten die gemeenten ervaren.

We stelden een semigestructureerde interviewleidraad op, waarin de volgende onderwerpen aan bod kwamen:

- de verhouding tussen sport- en gezondheidsbeleid;
- de betrokkenheid van de beleidsmedewerker bij het maken van GALA-plannen en de mate waarin sport en bewegen terugkomt in deze plannen;
- de uitvoering van plannen voor sport en bewegen in het GALA voor elk van de GALA-doelen, inclusief concreet uitgevoerde acties, belemmeringen en successen;
- de ontwikkelingen en veranderingen sinds het GALA, zowel binnen sportbeleid als in breder gemeentelijk beleid;
- de samenwerking met andere gemeentelijke domeinen en uitvoeringsorganisaties, en partijen die de gemeenten daarin nog missen;
- de visie op de toekomst en wat zij daar als gemeente voor nodig hebben.

Dataverzameling en deelnemers

In de vragenlijst vroegen we respondenten of zij ervoor openstonden om deel te nemen aan een verdiepend interview. 42 respondenten stemden hiermee in en lieten hun e-mailadres achter. We benaderden zeventien van hen voor een interview. We selecteerden deze gemeenten willekeurig, maar zorgden wel voor variatie in gemeentegrootte en stedelijkheid.

Van drie respondenten kregen we geen reactie op de uitnodiging. Eén respondent wilde niet meer meedoen vanwege een wisseling van functie. De overige 13 respondenten stemden in met deelname. Van elke gemeente namen één of twee beleidsmedewerkers deel aan het interview. In [tabel 2.1](#) staan de kenmerken van deze gemeenten.

Tabel 2.1
Kenmerken van geïnterviewde gemeenten

Gemeente	Gemeentegrootte*	Stedelijkheid	Aantal deelnemers
1	Groot	Sterk stedelijk	1
2	Klein	Niet stedelijk	1
3	Groot	Sterk stedelijk	2
4	Klein	Matig stedelijk	2
5	Groot	Sterk stedelijk	1
6	Middelgroot	Matig stedelijk	1
7	Groot	Matig stedelijk	1
8	Middelgroot	Weinig stedelijk	2
9	Klein	Niet stedelijk	1
10	Middelgroot	Weinig stedelijk	1
11	Middelgroot	Niet stedelijk	1
12	Groot	Matig stedelijk	1
13	Groot	Zeer sterk stedelijk	2

* Klein: < 25.000 inwoners; middelgroot: 25.000-75.000 inwoners; groot: > 75.000 inwoners.

We voerden de interviews in de periode augustus-oktober 2025. Voor elk interview informeerden we de deelnemers via een informatiebrief over de doelen van het onderzoek, het verloop van het interview en hoe we hun privacy waarborgen.

We vroegen de deelnemers een toestemmingsformulier te ondertekenen, waarin ze toestemming gaven voor deelname aan het onderzoek en het maken van een audio-opname tijdens het interview. De interviews duurden ongeveer 45 minuten.

Analyse

De resultaten van de interviews hebben we deductief geanalyseerd aan de hand van de interviewleidraad. Per onderdeel analyseerden we de resultaten thematisch. Vooraf ontwikkelden we een codeboom, waarna iedere onderzoeker ongeveer een derde van de interviews codeerde. Daarbij codeerden alle onderzoekers interviews die zij zelf niet hadden uitgevoerd. Tussentijds voerden we twee keer een gesprek om twijfelpunten te bespreken en de codeboom waar nodig aan te passen.

Resultaten

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten van de vragenlijst en interviews. We beschrijven eerst de mate waarin gemeenten sport en bewegen inzetten voor GALA-doelen en vervolgens met wie ze daarvoor samenwerken. Daarna beschrijven we de acties die gemeenten afgelopen jaar vanuit sport en bewegen hebben ingezet voor de GALA-doelen, en de successen en knelpunten daarbij. Tot slot gaan we in op algemene successen en knelpunten.

Binnen elke paragraaf beschrijven we eerst de resultaten van de vragenlijst. Vervolgens geven we verdieping aan de hand van de interviews.

3.1 Inzet van sport en bewegen voor GALA-doelen

Sport en bewegen speelt een structurele rol binnen de uitvoering van het GALA. Gemeenten zetten sport en bewegen daarbij hoofdzakelijk in als middel voor bredere gezondheids- en welzijnsdoelen. De mate waarin ze sport en bewegen inzetten, verschilt per GALA-doel ([figuur 3.1](#)).

Sport en bewegen meest ingezet voor vitaal ouder worden

Gemeenten zetten sport en bewegen vooral in voor de GALA-doelstellingen 'vitaal ouder worden' en 'een gezonde leefstijl' ([figuur 3.1](#)).

89 procent van de gemeenten zet met sport en bewegen in voor vitaal ouder worden. Uit de interviews blijkt dat ze dit doel associëren met de toenemende vergrijzing. Dit was voor verschillende gemeenten een belangrijke reden om in te zetten op valpreventie, langer zelfstandig wonen, het tegengaan van eenzaamheid en het bevorderen van sociale interactie. Bewegen zien ze als een effectief middel om zelfredzaamheid te vergroten en zorggebruik te voorkomen of uit te stellen.

88 procent van de gemeenten voert veel sport- en beweegacties uit voor de doelstelling gezonde leefstijl ([figuur 3.1](#)). Geïnterviewde beleidsmedewerkers koppelen bewegen aan thema's als gezond gewicht, obesitasaanpak en gecombineerde leefstijlinterventies (GLI's).

Sport en bewegen minst ingezet voor mentale weerbaarheid

Gemeenten ondernemen ten opzichte van andere doelen de minste acties voor het versterken van de mentale weerbaarheid en mentale gezondheid. De helft van de gemeenten (51%) voert hier veel acties op uit ([figuur 3.1](#)).

Geïnterviewde beleidsmedewerkers geven bijna allemaal aan dat dit een complex en moeilijk af te bakenen thema is. En dat de koppeling met sport en bewegen hier niet vanzelfsprekend is.

Daarnaast ontbreekt binnen gemeenten soms de expertise om sport en bewegen doelgericht in te zetten voor mentale weerbaarheid. Zeker wanneer ze de GALA-uitvoering sterk vanuit het beleidsdomein sport of gezondheid vormgeven. Hoewel sport- en beweegactiviteiten volgens beleidsmedewerkers wel indirect bijdragen aan mentale weerbaarheid, zien ze deze positieve effecten als bijvangst en niet als expliciet beleidsdoel. Meerdere gemeenten geven aan dat de aandacht voor dit thema groeit, maar dat dit zich nog in een ontwikkelfase bevindt.

Inzet op fysieke leefomgeving complex

Na mentale weerbaarheid voeren gemeenten ten opzichte van andere doelen de minste acties uit voor een gezonde fysieke leefomgeving. 63 procent zet hier veel acties op in (figuur 3.1).

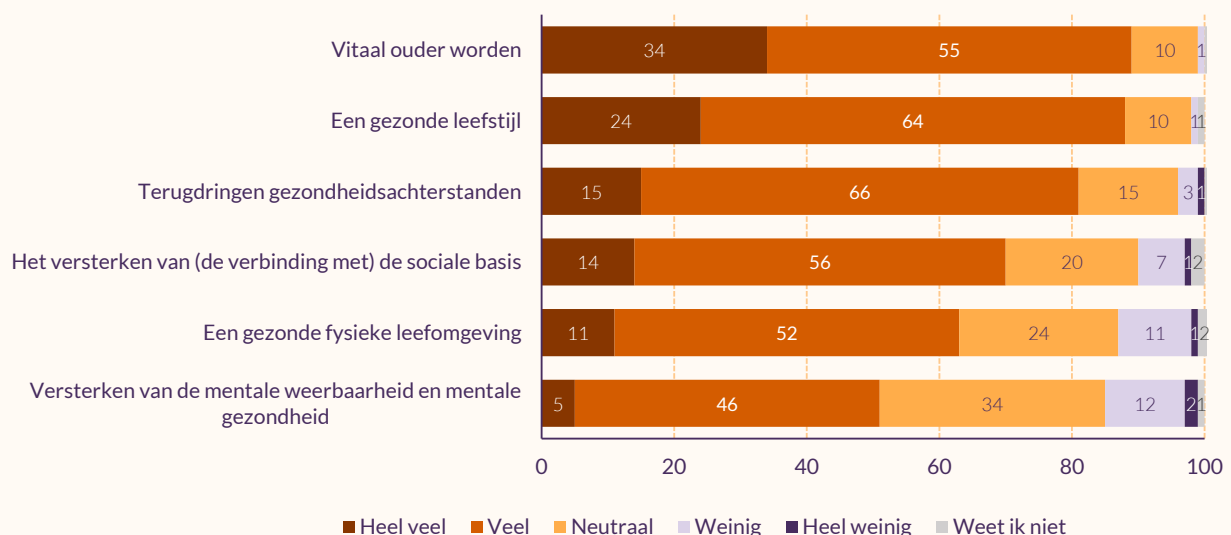
De belangrijkste verklaring volgens geïnterviewde gemeenten is dat ingrepen in de fysieke leefomgeving vaak langdurige en financieel intensieve trajecten zijn. Dat sluit niet goed aan bij de beschikbare GALA-middelen en de korte uitvoeringstijd.

Daarnaast vraagt dit doel om intensieve samenwerking tussen het sociale en fysieke domein. Dat blijkt in de praktijk complex door verschillen in tempo, taal en budgetstructuren. Hierdoor blijft de inzet van sport en bewegen vaak beperkt tot plannen, input of aansluiting bij bestaande trajecten, terwijl concrete resultaten voor inwoners nog weinig zichtbaar zijn.

Figuur 3.1

In hoeverre voeren gemeenten acties op sport en bewegen uit om GALA-doelstellingen te halen?

(in procenten, n=166)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, juni 2025.

Meer inzet op gezondheidsachterstanden en leefomgeving in grote gemeenten

Voor het terugdringen van gezondheidsachterstanden voeren grote gemeenten (meer dan 75.000 inwoners) vaker acties uit dan kleine (minder dan 25.000 inwoners): 91 versus 75 procent (niet in figuur). Kleine gemeenten geven in de interviews aan dat dit komt doordat duidelijke achterstandswijken of specifieke doelgroepen ontbreken. Deze gemeenten richten beleid vaker op alle inwoners.

Ook voor de fysieke leefomgeving voeren grote gemeenten vaker acties op sport en bewegen uit dan kleine gemeenten: 66 versus 48 procent (niet in figuur).

3.2 Samenwerken voor GALA-doelen

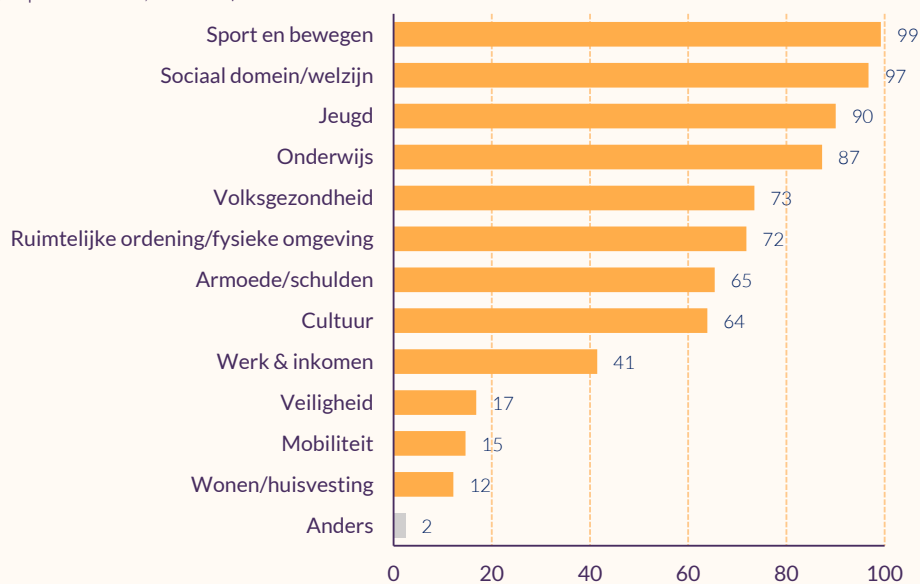
Samenwerking met name met sociaal domein, jeugd en onderwijs

In de meeste gemeenten werken beleidsmedewerkers van de afdeling Sport en bewegen samen met de afdelingen Sociaal domein (97%), Jeugd (90%) en Onderwijs (87%) aan GALA-doelstellingen. Het minst werken ze samen met de afdelingen Veiligheid (17%), Mobiliteit (15%) en Wonen/huisvesting (12%; [figuur 3.2](#)).

Figuur 3.2

Welke beleidsdomeinen werken samen aan plannen voor sport en bewegen binnen GALA-doelstellingen?

(in procenten, n=166)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, juni 2025.

Investeren in een goede samenwerking kost volgens de geïnterviewde beleidsmedewerkers tijd. In gemeenten waar sprake is van samenwerking met andere beleidsterreinen, is dit iets waar ze al langer geleden mee zijn gestart:

'Want dat is wel lastig hoor. Tussen onze beweging en andere afdelingen en teams die hele andere doelen hebben. Dus het is veel praten. Ik denk wel dat ik de afgelopen jaren heel veel heb gepraat om overal maar een zaadje te planten.'

In grote gemeenten kan dat soms lastiger zijn dan in kleine:

'En hier is het wel, ja sport zit gewoon fysiek in een ander gebouw. Het valt onder een andere afdeling, een andere sector. Het klinkt heel plat en heel basaal, maar het maakt gewoon wel dat je elkaar net wat minder makkelijk tegenkomt bij de koffieautomaat, met andere dingen bezig bent, in een ander overleg zit, en dat je elkaar daar ook net wat minder makkelijk weet te vinden. En dat maakt misschien dat die lijntjes soms daardoor net iets minder makkelijk tot stand komen.'

Samenwerking met ruimtelijke ordening als verbeterpunt

Ruimtelijke ordening noemen beleidsmedewerkers in de interviews vaak als een domein waarmee de samenwerking beter kan. Ze merken dat hun werk- en denkwijzen soms uiteenlopen.

Een beleidsmedewerker geeft bijvoorbeeld aan dat het ruimtelijk domein vooral praktisch kijkt naar speeltuinen. Als daar een speeltoestel is afgekeurd, vervangen zij dat door een nieuw, vergelijkbaar toestel. Vanuit het domein sport is er dan juist de wens om te kijken wat de wijk nodig heeft en hoe een nieuw speeltoestel kan bijdragen aan een fysieke leefomgeving die meer uitnodigt tot bewegen.

In sommige gemeenten is de samenwerking met ruimtelijke ordening al wel goed. In enkele gemeenten was er al een goede bestaande samenwerking, bijvoorbeeld op het gebied van sportaccommodaties. Door het GALA hebben ze die samenwerking verbreed. In andere (vooral kleine) gemeenten was er al goed contact met de collega die daarover gaat, of vielen sport en openbare ruimte zelfs al onder dezelfde persoon of binnen hetzelfde domein.

De buurtsportcoach als verbinder

Gemeenten werken voor de GALA-doelen ook samen met andere partijen die niet onder de gemeente vallen. Op het gebied van sport gaat dit vooral om de uitvoeringsorganisatie waar ook de buurtsportcoaches in dienst zijn (BRC-functionarissen). Zij dragen volgens geïnterviewde beleidsmedewerkers actief bij aan alle GALA-doelen.

Concreet hebben buurtsportcoaches bijvoorbeeld een grote rol binnen valpreventie of om sport- of beweegaanbod te faciliteren voor specifieke doelgroepen. Sommige gemeenten geven aan dat ze door de GALA-gelden hun bestaande inzet met de buurtsportcoaches vooral hebben kunnen vergroten.

In andere gemeenten is de rol van de buurtsportcoach daadwerkelijk veranderd. Met name richting een meer verbindende rol. Bijvoorbeeld als beweegmakelaar, om mensen naar passend sport- of beweegaanbod te begeleiden. Of als schakel tussen professionals uit de sport en uit het sociaal domein, zoals jongerenwerkers of welzijnswerkers. Een beleidsmedewerker benoemt bijvoorbeeld:

'Ik denk dat ze [buurtsportcoaches] veel meer in verbinding staan nu. Is ook doordat ze natuurlijk vrijgespeeld zijn van vakleerkracht. Dus ze hebben ook iets meer ruimte. Ze kennen inmiddels ook de verzorgingstehuizen, overal hebben ze lijntjes en contacten, ze kunnen iedereen met elkaar verbinden. [...] Wat ze voorheen eigenlijk niet deden. Die waren gewoon sporten aan het aanbieden en zorgen dat iedereen naar verenigingen ging. En ik denk dat ze nu veel breder zitten.'

Meer samenwerking tussen sport- en zorgdomein

Door het GALA zijn gemeenten op het thema sport en bewegen meer gaan samenwerken met partijen binnen het zorgdomein. Sommige gemeenten implementeren bijvoorbeeld Welzijn op Recept, waarbij huisartsen onder andere samenwerken met sportaanbieders en buurtsportcoaches. Andere samenwerkingspartners uit het zorgdomein zijn fysiotherapeuten, de GGD en de centrale zorgverlener.

De samenwerking met de zorg blijft nog wel een uitdaging. De huisartsen zijn bijvoorbeeld erg druk, waardoor ze geen tijd hebben om te investeren in deze samenwerking.

Samenwerking met sportaanbieders voor specifieke doelgroepen

Een aantal beleidsmedewerkers noemt de samenwerking met sportstichtingen. Deze bieden sporten en bewegen aan voor specifieke (kwetsbare) doelgroepen, zoals ouderen met Parkinson.

Daarnaast werken gemeenten samen met ondernemende sportaanbieders. In één gemeente hebben deze zich verenigd, om zo in gesprek te kunnen gaan met de gemeente over vraagstukken waarbij ze elkaar kunnen ondersteunen. In een andere gemeente is dit juist nog een aandachtspunt. Daar heeft de focus vooral op verenigingen gelegen en is er slechts in beperkte mate sprake van samenwerking met de ondernemende sportaanbieders.

3.3 Uitgevoerde sport- en bewegacties

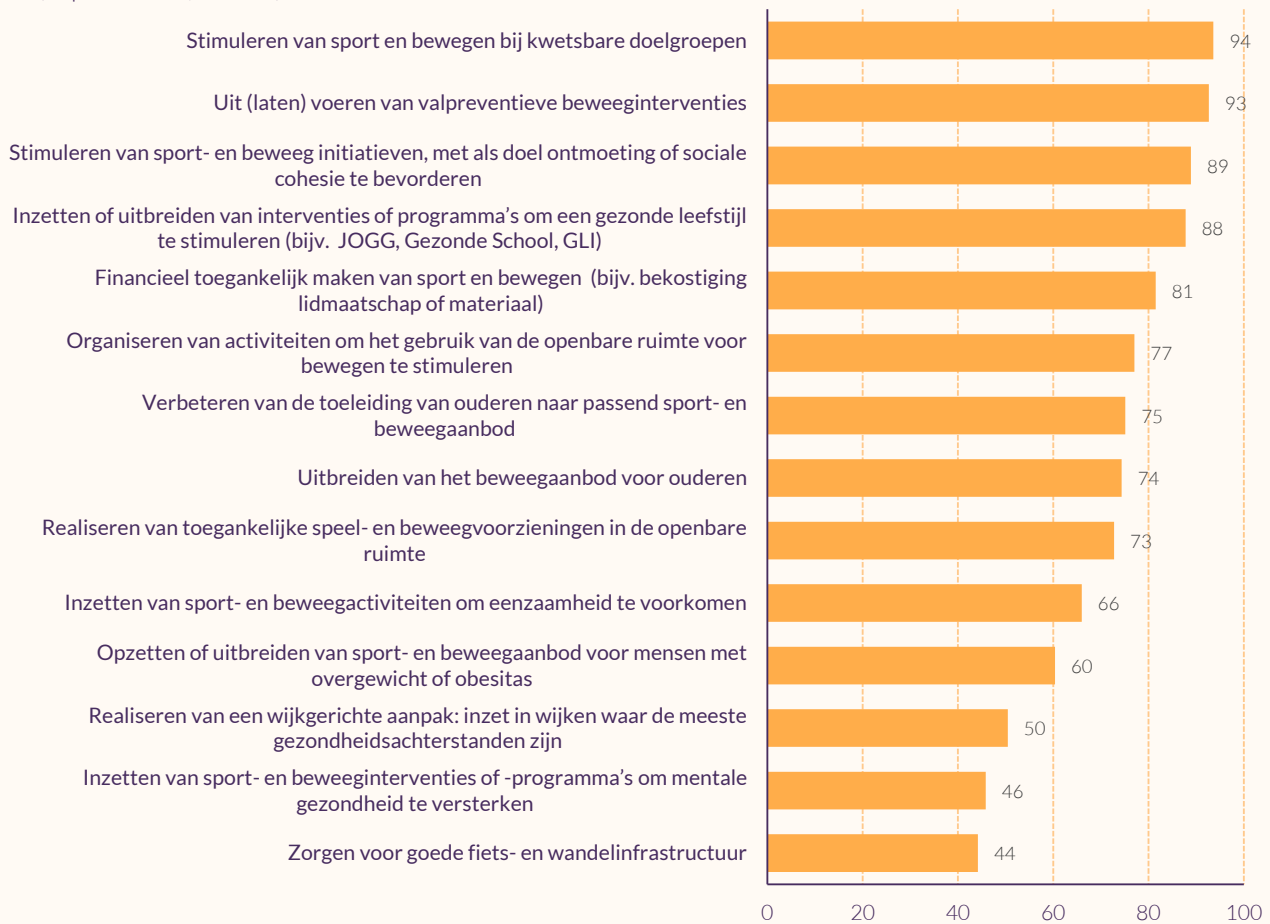
Bijna overal acties voor kwetsbare groepen en valpreventie

Gemeenten voeren in verschillende mate sport- en bewegacties uit om de GALA-doelstellingen te halen. Vrijwel alle gemeenten zetten in op het stimuleren van sport en bewegen bij kwetsbare doelgroepen (94%) en het (laten) uitvoeren van valpreventieve beweeginterventies (93%).

Minder gemeenten zetten in op sport- en beweeginterventies of -programma's om de mentale gezondheid te versterken (46%) en op een goede fiets- en wandelinfrastructuur (44%; [figuur 3.3](#)).

Figuur 3.3
Uitgevoerde sport- en beweegacties door gemeenten

(in procenten, n=166)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, juni 2025.

Hieronder gaan we per GALA-doel dieper in op de acties die gemeenten daarvoor hebben ingezet.

Acties voor het terugdringen van gezondheidsachterstanden

● Een impuls door GALA

Ruim drie kwart van de gemeenten (78%) stimuleerde al vóór het GALA sporten en bewegen bij kwetsbare doelgroepen om gezondheidsachterstanden terug te dringen. Maar sinds het GALA heeft dit wel een impuls gekregen ([figuur 3.4](#)).

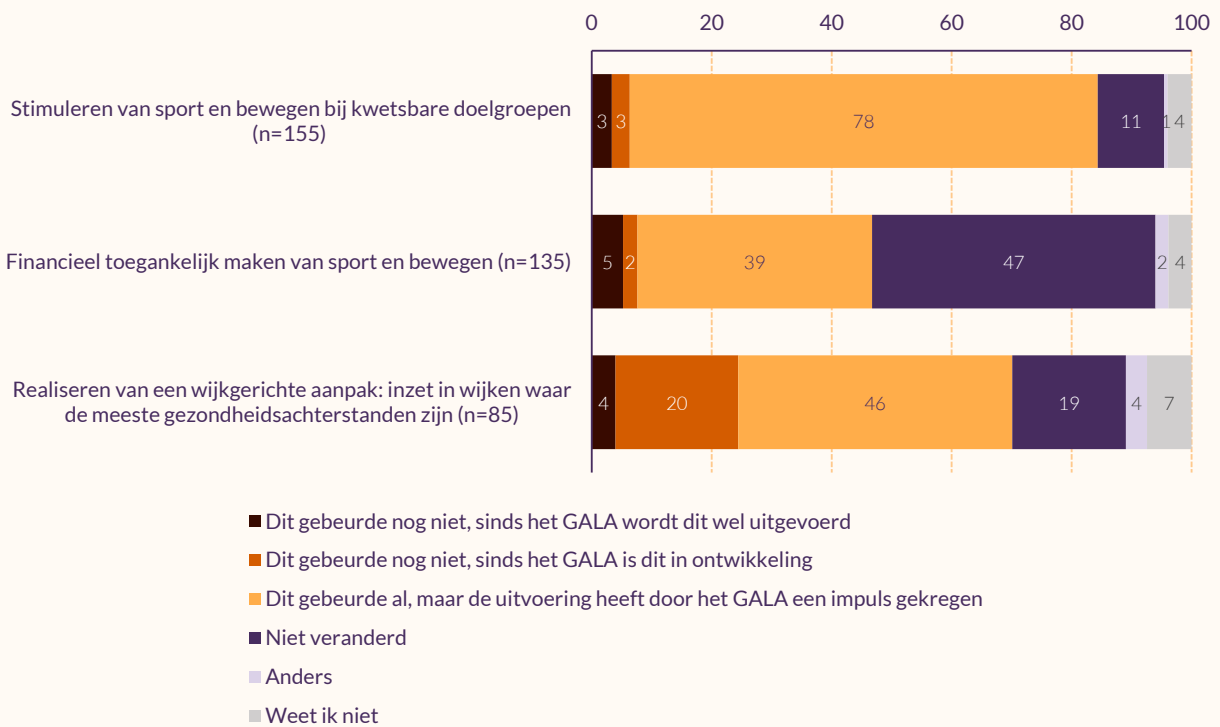
De inzet om sport en bewegen financieel toegankelijk te maken is in bijna de helft van de gemeenten niet veranderd sinds het GALA (47%). Het realiseren van een wijkgerichte aanpak is in een kwart van de gemeenten sinds het GALA juist wel in ontwikkeling of in uitvoering (24%; [figuur 3.4](#)).

Significant meer grote gemeenten zetten in op een wijkgerichte aanpak dan kleine gemeenten (71% vs. 27%, niet in figuur).

Figuur 3.4

Sport- en bewegacties van gemeenten om gezondheidsachterstanden terug te dringen

(in procenten)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, juni 2025.

● **Laagdrempelig bewegen stimuleren en ongelijk investeren**

In de interviews geven beleidsmedewerkers aan dat ze sport en bewegen expliciet inzetten om gezondheidsachterstanden terug te dringen. Het doel is om deelname aan sport en bewegen bij kwetsbare groepen te stimuleren, en zo hun fysieke en sociale gezondheid te ondersteunen.

Om dit te bereiken zetten sommige gemeenten in op het stimuleren van 'laagdrempelig bewegen voor alle inwoners', waarbij ze toegankelijk bewegen in alle wijken bevorderen. Andere gemeenten werken volgens het principe van 'ongelijk investeren', waarbij ze extra middelen inzetten in wijken met hogere gezondheidsrisico's. Zij hanteren een wijkgerichte aanpak.

● **Inzet op financiële ondersteuning en informatie**

Om drempels voor inwoners met beperkte financiële middelen te verlagen, maken gemeenten gebruik van fondsen en regelingen. Zoals het Volwassenenfonds en Jeugdfonds Sport & Cultuur, Stichting Leergeld, de meedoenregeling of stadspassen. Deze middelen vergroten de toegankelijkheid van sportactiviteiten en helpen om kwetsbare groepen actief te betrekken. Veel gemeenten deden dit al. In

39 procent van de gemeenten heeft dit door het GALA wel een impuls gekregen ([figuur 3.4](#)).

Daarnaast gebruiken gemeenten integrale informatiepunten in dorpen/wijken, bibliotheken en welzijnsorganisaties om inwoners te informeren over sport, gezondheid en welzijn.

Acties voor een gezonde fysieke leefomgeving

● Een impuls door het GALA

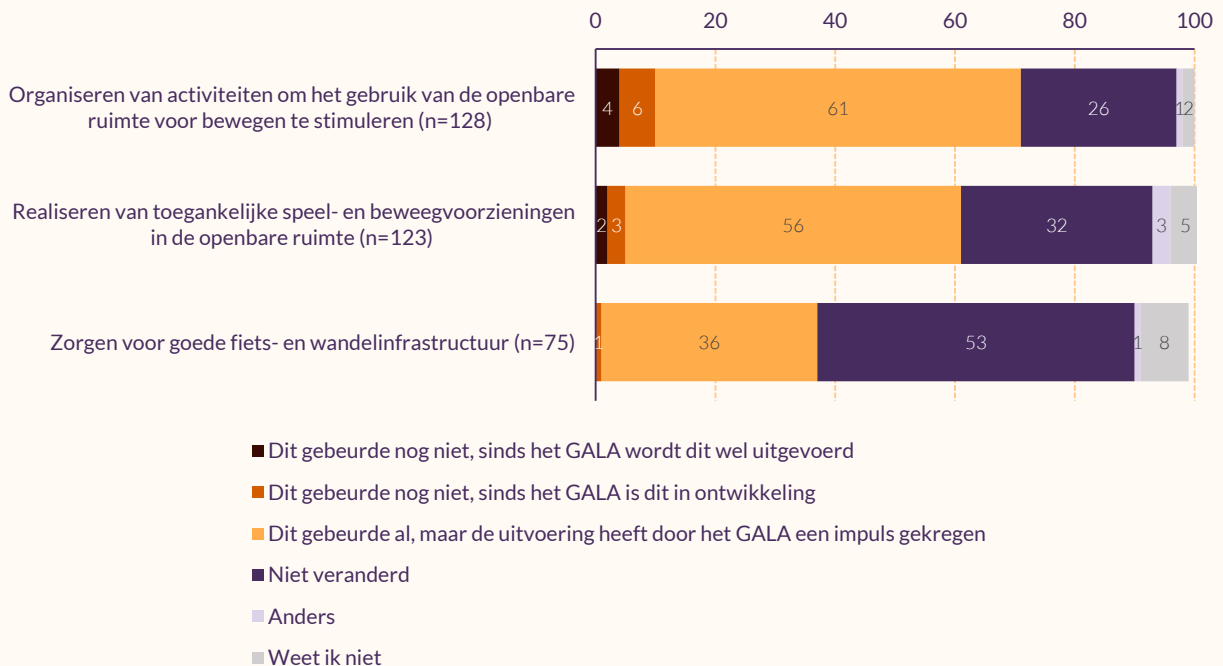
In drie op de vijf gemeenten (61%) heeft het organiseren van activiteiten om het gebruik van de openbare ruimte voor bewegen te stimuleren een impuls gekregen door het GALA. In één op de tien gemeenten (10%) gebeurde dit nog niet en is dit sinds het GALA in ontwikkeling of uitgevoerd.

Ook het realiseren van toegankelijke speel- en beweegvoorzieningen in de openbare ruimte heeft in het merendeel van de gemeenten (56%) een impuls gekregen. Het zorgen voor een goede fiets- en wandelinfrastructuur is in de meeste gemeenten (53%) niet veranderd door het GALA ([figuur 3.5](#)).

Figuur 3.5

Sport- en bewegingsacties van gemeenten voor een gezonde fysieke leefomgeving

(in procenten)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, juni 2025.

● Verschuiving naar integraal beleid voor bewegen, ontmoeten en gezondheid

Gemeenten ontwikkelen steeds vaker integraal beleid om de fysieke leefomgeving beweegvriendelijker en gezonder te maken. Hierbij koppelen ze sport, bewegen, ontmoeten en gezondheid aan ruimtelijke inrichting. Geïnterviewde

beleidsmedewerkers geven aan dat zij streven naar een omgeving die inwoners prikkelt om te bewegen:

'Op het moment dat je naar buiten stapt, dan moet je uitgedaagd worden om te gaan sporten en te bewegen. Je omgeving is daar essentieel in.'

Stimulerende omgevingen omvatten onder meer beweeg- en wandelroutes, parken, pumptracks, schoolpleinen met beweefuncties en vernieuwde speel- en ontmoetingsplekken.

● **Samenwerking met fysieke domein kan uitdagingen opleveren**

De ontwikkeling van een gezonde fysieke leefomgeving kent volgens geïnterviewde beleidsmedewerkers diverse uitdagingen. Budgetten voor fysieke leefomgevingsverbetering zijn vaak beperkt en versnipperd. Daardoor zijn de effecten klein en minder zichtbaar dan bij domeinen zoals valpreventie, waar ruimere middelen beschikbaar zijn:

'Er zijn te weinig financiële middelen om ook echt te investeren in goede plekken in de buitenruimte.'

Ruimtelijke trajecten vergen volgens beleidsmedewerkers een langere aanloopfase. En samenwerking tussen het sociale en fysieke domein blijft complex, omdat deze twee domeinen vaak anders georganiseerd zijn.

De gemeentegrootte beïnvloedt dit proces: in kleinere gemeenten verloopt domeinoverstijgend werken doorgaans eenvoudiger door korte lijnen, bekendheid met elkaar en het combineren van budgetten en expertise over afdelingen heen.

● **Aandacht voor het betrekken van inwoners en speelvoorzieningen**

In de interviews geven beleidsmedewerkers aan dat ze ondanks deze uitdagingen wel resultaten boeken:

- Toegankelijkheid wordt meegenomen in nieuwe plannen.
- Intersectorale samenwerking neemt toe.
- Wandel- en fietsroutes worden verbeterd.
- Partners en inwoners worden actiever betrokken bij de inrichting van de leefomgeving.
- Er gaat steeds meer aandacht uit naar speel- en beweefvoorzieningen, mede ondersteund door het GALA.

Acties voor het versterken van de sociale basis

● **Een impuls door het GALA**

In drie kwart van de gemeenten die acties op dit doel inzetten (74%), heeft het GALA een impuls gegeven aan het stimuleren van sport- en beweeginitiatieven met

als doel ontmoeting of sociale cohesie te bevorderen. In een klein deel van de gemeenten (7%) zijn zulke initiatieven sinds het GALA in ontwikkeling of uitgevoerd (figuur 3.6).

Figuur 3.6
Sport- en bewegingacties van gemeenten voor een sterkere (verbinding met) de sociale basis
(in procenten)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, juni 2025.

● Sport en bewegen niet expliciet ingezet om sociale basis te versterken

Hoewel sport- en beweegactiviteiten bijdragen aan ontmoeting, participatie en sociale cohesie, zetten de gemeenten waarvan we beleidsmedewerkers spraken ze zelden expliciet in om deze effecten te bereiken. Initiatieven om de sociale basis te versterken worden vaak aangestuurd vanuit het sociaal domein. Sport en bewegen vormen dan een van de mogelijke activiteiten, maar zelden het uitgangspunt van de aanpak.

● GALA gaf impuls voor samenwerking

Beleidsmedewerkers geven in de interviews aan dat de samenwerking tussen het sociaal domein en sport beperkt blijft. Toch heeft de inzet van GALA-middelen ruimte gecreëerd om bestaande activiteiten en samenwerkingen op dit terrein te intensiveren. Meerdere beleidsmedewerkers geven aan dat er sinds het GALA meer aandacht is voor sport en bewegen binnen het versterken van de sociale basis.

Welzijnsprofessionals, zoals coaches in welzijnsprogramma's, vervullen daarnaast een verbindende rol. Zij leiden inwoners vanuit zorg en welzijn toe naar sport- en beweegaanbod.

Acties voor een gezonde leefstijl

● Nieuwe ontwikkelingen sinds het GALA

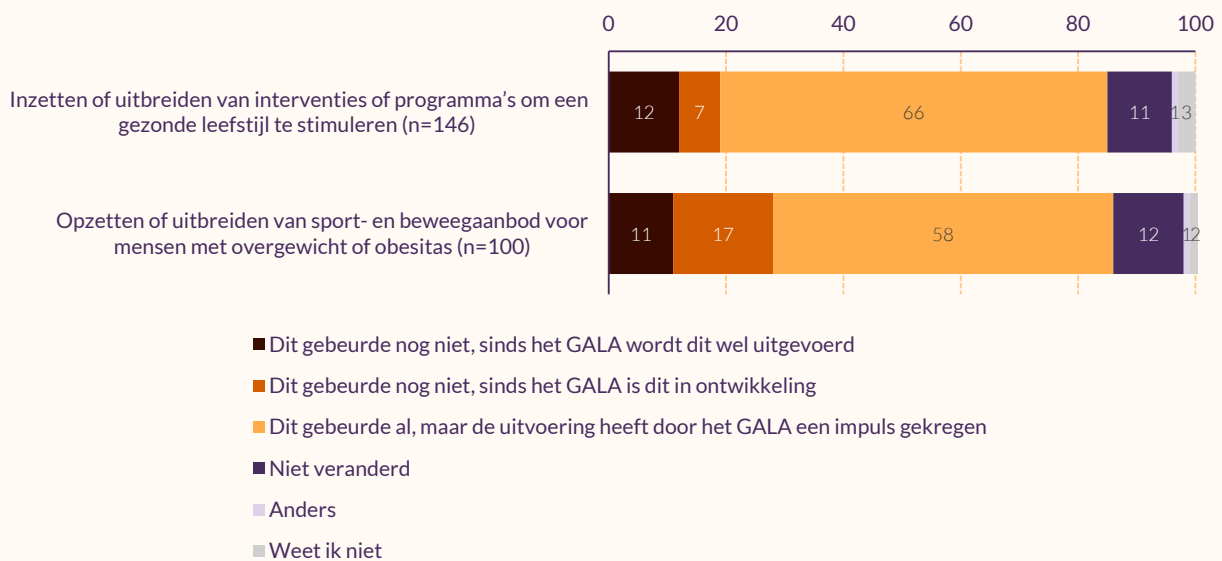
Twee derde van de gemeenten (66%) geeft aan dat het GALA een impuls heeft gegeven aan het inzetten of uitbreiden van interventies of programma's om een gezonde leefstijl te stimuleren.

Bijna drie op de tien gemeenten (28%) zijn sinds het GALA bezig met het opzetten of uitbreiden van sport- en beweegaanbod voor mensen met overgewicht of obesitas, of hebben dit inmiddels gerealiseerd ([figuur 3.7](#)).

Figuur 3.7

Sport- en bewegingacties van gemeenten voor een gezonde leefstijl

(in procenten)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, juni 2025.

Uit de interviews blijkt dat gemeenten sport en bewegen breed inzetten om een gezonde leefstijl te bevorderen, vooral voor inwoners met een verhoogd risico op overgewicht. Dit geldt zowel voor kinderen als voor volwassenen. Gemeenten zetten in op de ketenaanpakken (GLI, Kind naar Gezonder Gewicht) en interventies. De inzet van buurtsportcoaches en samenwerkingen met sport- en beweegaanbieders moeten bewegen laagdrempelig en toegankelijk maken, met name voor inwoners die extra ondersteuning nodig hebben.

● Ondersteuningsroutes en laagdrempelige programma's voor kinderen

In de interviews geven verschillende beleidsmedewerkers aan dat in hun gemeente voor kinderen een keten van ondersteuningsinterventies is opgezet, vaak in samenwerking met basisscholen. Scholen kunnen bijvoorbeeld doorverwijzen naar sportactiviteiten of gebruikmaken van een verenigingsloket. Daarnaast is er

aandacht voor laagdrempelige en specifieke beweegprogramma's, zoals aanvullende beweeglessen voor kinderen die extra ondersteuning nodig hebben.

● **Begeleide trajecten en doorstroom naar regulier aanbod voor volwassenen**

Voor volwassenen zetten gemeenten trajecten zoals de GLI of lokale beweegprogramma's zoals Fitness Loont in. Deze trajecten bieden begeleide sportactiviteiten en stimuleren de stap naar regulier aanbod.

Gemeenten geven aan dat programma's zoals het GALA hieraan een impuls hebben gegeven door extra capaciteit voor bijvoorbeeld clinics of beweegcoaches: **'de beweegmakelaar had daarvoor meer uren om bijvoorbeeld clinics aan te bieden voor GLI-deelnemers.'** Dit versterkte de samenwerking tussen sportaanbieders, zorgprofessionals en welzijnspartijen.

● **Verschillende knelpunten in aanbod en doorstroom**

Ondanks de vele initiatieven ervaren geïnterviewde beleidsmedewerkers uitdagingen. Sommige kleine gemeenten hebben beperkte middelen om voor specifieke doelgroepen passend beweegaanbod te realiseren, waardoor samenwerking met sportverenigingen essentieel blijft.

Bezuinigingen en onzekerheid over de structurele aard van subsidieprogramma's zoals het GALA maken het bovendien moeilijker om langetermijnplannen te maken voor sport en preventie.

Een terugkerende uitdaging voor gemeenten rondom het thema gezonde leefstijl is de doorstroom van deelnemers van beweegprogramma's naar regulier sportaanbod. Dat komt niet alleen door beperkt of niet-passend aanbod. Volgens beleidsmedewerkers sluiten de voorkeuren van deelnemers soms ook niet aan bij wat binnen regulier aanbod mogelijk is:

'...dat we merken dat ze het liefst in het groepje blijven bewegen. Maar het doel is om ze naar structureel aanbod te begeleiden. Dat is best nog wel een uitdaging.'

● **Versterking van de regionale samenwerking**

Enkele gemeenten geven aan dat het opzetten van de ketenaanpakken de regionale samenwerking een impuls heeft gegeven.

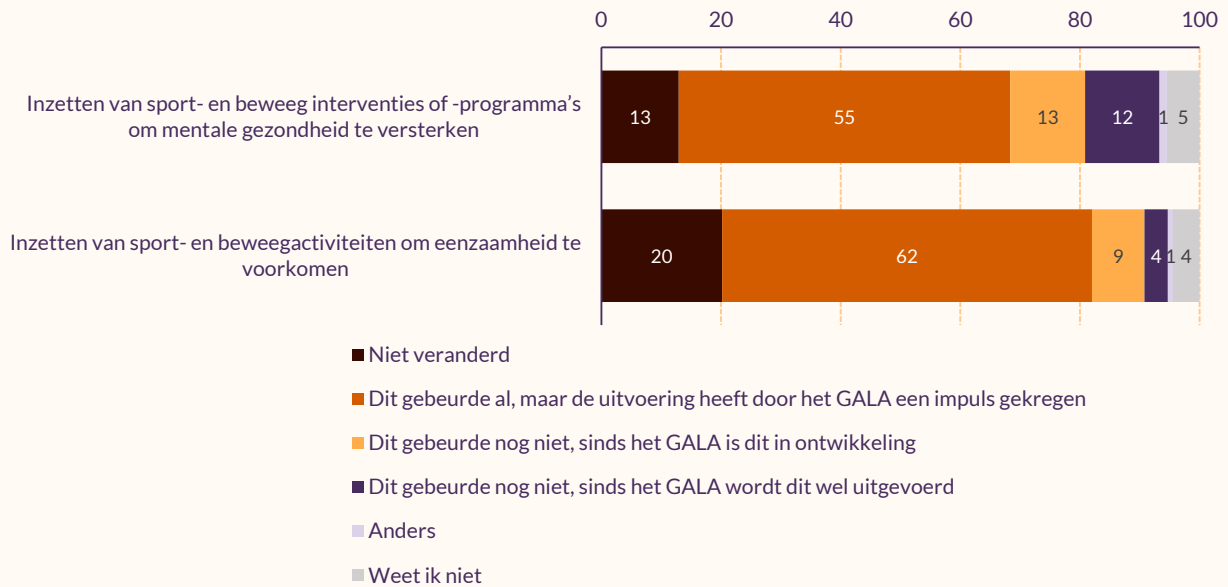
Acties voor het versterken van de mentale weerbaarheid

In ruim drie op de vijf gemeenten die acties inzetten voor de mentale weerbaarheid, heeft het GALA een impuls gegeven aan het inzetten van sport- en beweegactiviteiten om eenzaamheid te voorkomen (62%). Het inzetten van sport- en beweeginterventies of -programma's om de mentale gezondheid te versterken is in een kwart van de gemeenten (25%) sinds het GALA in ontwikkeling of uitgevoerd ([figuur 3.8](#)).

Figuur 3.8

Sport- en bewegingacties van gemeenten voor de mentale weerbaarheid

(in procenten)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, juni 2025.

● **Mentale weerbaarheid vaak geen expliciet doel**

Volgens de meeste geïnterviewde beleidsmedewerkers zet de gemeente sport en bewegen niet expliciet in om de mentale weerbaarheid te versterken. De nadruk ligt voornamelijk op het verbeteren van de fysieke gezondheid. De link met mentale gezondheid leggen ze niet altijd expliciet:

'Je probeert natuurlijk beweegactiviteiten veel aan te bieden en je weet dat door bewegen mensen mentaal gezonder zijn. Maar ik denk dat die link niet zo direct erin is gemaakt.'

Hoewel het versterken van mentale weerbaarheid zelden een expliciet doel is, levert sport en bewegen volgens beleidsmedewerkers wel indirecte effecten op. Ze benoemen dat sport en bewegen bijdraagt aan het sociale netwerk, ook onder moeilijk bereikbare doelgroepen. Ook draagt het bij aan sociale vaardigheden, zelfvertrouwen en veerkracht. Een beleidsmedewerker beschrijft bijvoorbeeld:

'Het versterken van de mentale weerbaarheid [is] geen doel waar we ons op richten, maar op het moment dat je natuurlijk met een groep aan het sporten en aan het bewegen bent, (...) versterk je ook weer je mentale weerbaarheid.'

Sport en bewegen inzetten voor de mentale gezondheid biedt volgens gemeenten wel kansen om sport, cultuur en welzijn te combineren. Zo kun je mentale weerbaarheid integreren in breder welzijnsbeleid.

● Sport en bewegen in bestaande initiatieven voor mentale weerbaarheid

Diverse gemeenten zetten welzijns- en cultuuractiviteiten in om mentale weerbaarheid te ondersteunen, met name onder jongeren. Enkele gemeenten combineren beweegactiviteiten met mentale weerbaarheid, bijvoorbeeld via fysieke activiteiten zoals (kick)boksen. Deze initiatieven ontstaan vaak vanuit scholen of partners, maar worden soms gestimuleerd vanuit het GALA-programma:

'Dat was een middelbare school die een aanpak had op mentale weerbaarheid in combinatie met bewegen. En die heeft zij, niet vanuit ons, maar wel vanuit het GALA uiteindelijk gestimuleerd.'

Daarnaast experimenteren gemeenten met beweegcoaches binnen welzijnstrajecten, zoals Welzijn op Recept, om sport en bewegen en mentale gezondheid beter te koppelen.

Acties voor vitaal ouder worden

● Valpreventie in ontwikkeling

Meer dan de helft van de gemeenten voert sinds het GALA valpreventieve beweeginterventies uit (39%) of ontwikkelt die (15%; [figuur 3.9](#)). Het verbeteren van de toeleiding van ouderen naar passend sport- en beweegaanbod is in bijna een kwart van de gemeenten (24%) in ontwikkeling of uitgevoerd. In het merendeel van de gemeenten (69%) heeft het GALA een impuls gegeven aan het uitbreiden van het beweegaanbod voor ouderen ([figuur 3.9](#)).

● Grootste focus op vitaliteit ouderen

Vrijwel alle gemeenten zetten sport en bewegen volgens de geïnterviewde beleidsmedewerkers in ter bevordering van de vitaliteit van ouderen. De nadruk ligt op valpreventie.

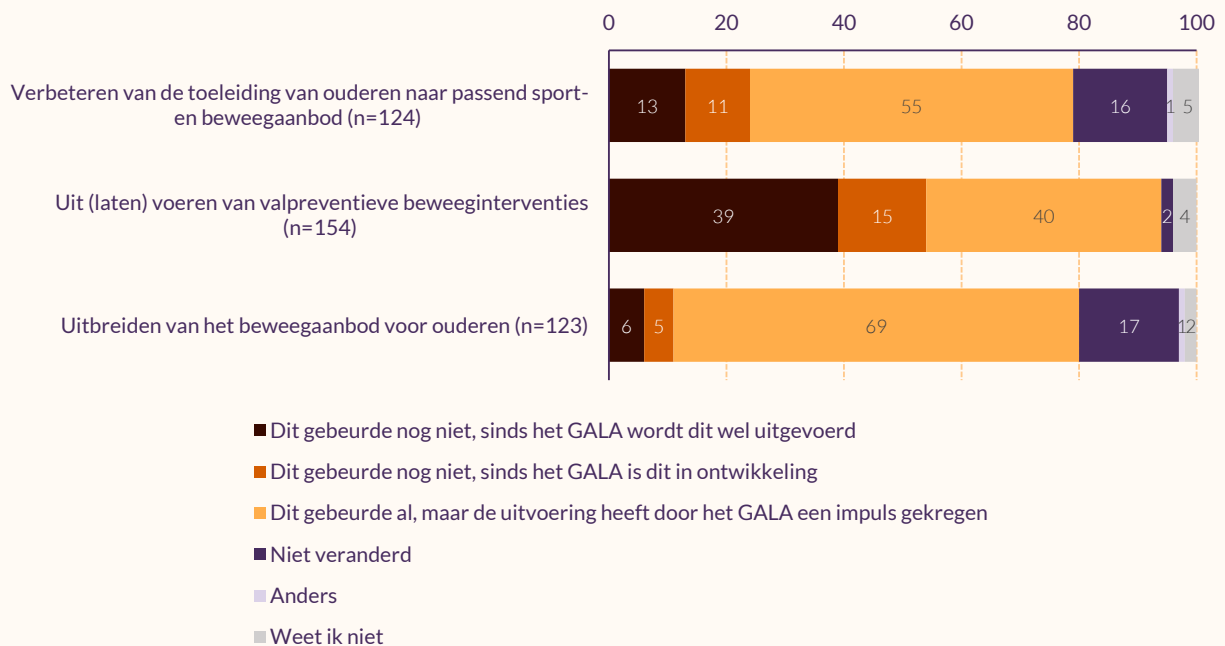
Daarnaast voeren gemeenten activiteiten uit om de sociale betrokkenheid van ouderen te versterken. En zetten ze laagdrempelige beweegmogelijkheden in voor preventie. Onder andere via wandel- en beweeggroepen, verenigingen, beweegroutes in de openbare ruimte en interventies zoals Healthy Life en Powerful Ageing.

● Inzet op initiatieven die bereik bij ouderen vergroten

In de interviews benoemen beleidsmedewerkers daarnaast dat ze het bereik bij ouderen proberen te vergroten. Daarvoor zetten ze in op het vergroten van de toegankelijkheid van sport- en bewegen voor ouderen, en op het vergroten van de motivatie van ouderen om te bewegen.

Concreet gaat het daarbij om het organiseren van laagdrempelige initiatieven zoals 'vitaliteitsmarkten', beweegroutes en groepsactiviteiten. En om aanpassingen in de sportinfrastructuur en openbare ruimte voor 'laagdrempelige toegang'.

Figuur 3.9
Sport- en bewegacties van gemeenten voor vitaal ouder worden
 (in procenten)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, juni 2025.

● Ervaringen met uitvoering valpreventie wisselend

In sommige gemeenten is valpreventie volgens beleidsmedewerkers al geïntegreerd in een brede ketenaanpak. Daarbij koppelt de gemeente sport- en beweegactiviteiten aan gezondheidschecks en welzijnsinitiatieven, zodat signalering en doorverwijzing op elkaar aansluiten.

Buurtsportcoaches spelen een centrale rol in coördinatie, signalering en uitvoering van valpreventie. Samenwerking met beweegmakelaars, fysiotherapeuten en welzijnsorganisaties zorgt voor een keten waarin ouderen na een valpreventietraject passende begeleiding en vervolgactiviteiten krijgen.

Andere beleidsmedewerkers ervaren in de gemeente uitdagingen bij de uitvoering van valpreventie. Enkele gemeenten waarvoor valpreventie helemaal nieuw was of waar de uitvoering nog niet soepel verliep, hadden moeite om het valpreventiebudget op te maken.

Daarnaast blijkt het in de praktijk lastig om ouderen met het hoogste valrisico te bereiken. De huidige deelnemers zijn vaak relatief gemotiveerd en zelfredzaam, terwijl gemeenten juist kwetsbaardere groepen ouderen minder goed bereiken.

● Doorstroom ouderen blijft uitdaging

Een belangrijk knelpunt dat geïnterviewde beleidsmedewerkers ervaren binnen het doel vitaal ouder worden, is de doorstroom naar structureel sport- en beweegaanbod. Dat geldt zowel bij valpreventie als bij andere sport- en beweegprogramma's voor ouderen. Er is onvoldoende financiering om ouderen te blijven ondersteunen, maar dat ouderen structureel blijven sporten en bewegen blijft een aandachtspunt.

3.4 Knelpunten en successen

Beleidsmedewerkers die deelnamen aan de interviews, noemen verschillende veranderingen die het GALA teweeg heeft gebracht. En enkele uitdagingen voor de toekomst.

GALA gaf boost aan integraal beleid

Veel van de geïnterviewde gemeenten hebben het sport- en beweegbeleid deels of volledig geïntegreerd in het gezondheidsbeleid. In sommige gemeenten was daardoor al sprake van integraal beleid, waarin sport en gezondheid dus allebei terugkwamen. Bijvoorbeeld bij een kleinere gemeente met één beleidsplan voor het hele sociaal domein:

'Met de komst van het sportakkoord, GALA en IZA hebben we eigenlijk gezegd van: we willen geen heel nieuw beleid ontwikkelen, want we zijn daar net mee begonnen. En eigenlijk passen de doelen zoals die beschreven zijn in alle gezondheidsakkoorden die gericht zijn op preventie, die passen heel mooi binnen ons beleidsplan.'

In gemeenten waar het sportbeleid nog volledig losstond van het gezondheidsbeleid, heeft het GALA volgens de beleidsmedewerkers gezorgd voor betere integratie. Zij hebben het bestaande beleid voor gezondheid en sport samengevoegd in het GALA-plan. En zo een impuls kunnen geven aan wat er al gebeurde via de financiële middelen die met het GALA vrijkwamen.

In sommige gemeenten is er nog wel een losse sportvisie of beweegagenda, maar hierin komen het GALA en de bijbehorende doelstellingen terug. Deze gemeenten verbinden sport en gezondheid dus steeds beter met elkaar. Een gemeente beschrijft:

'Uiteindelijk heeft het sport als middel veel meer op de kaart gezet, sport als middel om te helpen bij een gezondere leefstijl, om te helpen bij het versterken van de sociale basis. En dat wisten we natuurlijk altijd wel, maar omdat we nu door GALA echt met elkaar aan de tafel zijn gegaan en invulling moesten geven aan een aantal programma's of een aantal ketenaanpakken, dat was wel de aanleiding om nu echt die stappen te maken met elkaar en vervolg te plannen. [...] En daardoor vinden ze elkaar nu steeds makkelijker en wordt steeds vaker het gesprek gevoerd van: "hé, we moeten ook sport of we moeten cultuur aan tafel hebben". En heeft er ook toe geleid dat bijvoorbeeld in onze sportvisie, maar ook in onze gezondheidsvisie, veel nadrukkelijker die rol van de buurtsportcoach als belangrijke schakel naar boven komt.'

Integratie belemmerd door korte tijd om plannen te maken

Beleidsmedewerkers geven in de interviews aan dat het opstellen van de GALA-plannen wel veel werk was in de korte tijd die daarvoor beschikbaar was.

Gemeenten waar het sportbeleid volledig losstaat van het gezondheidsbeleid, geven dit vaker aan.

In deze gemeenten gaf het domein sport wel input en advies voor het GALA-plan, maar de domeinen stelden het plan werd niet samen op. Daardoor ontbrak een gezamenlijke visie. Deze gemeenten geven aan dat ze hiervan hebben geleerd en dit misschien in een volgend beleidsplan wel gaan samenvoegen.

Een andere beleidsmedewerker geeft aan dat ze door de korte tijd om het plan te maken vooral op tijdelijke activiteiten hadden ingezet, waardoor het nu niet geborgd is. Tegelijkertijd ontstaan er volgens deze beleidsmedewerker nu ook geen grote problemen als de financiering wegvalt. Deze activiteiten stoppen dan ook in deze gemeente.

Intersectorale samenwerking versterkt

In het beleid merken de beleidsmedewerkers vooral dat de lijntjes tussen de verschillende domeinen door het GALA korter zijn. Zo hebben beleidsmedewerkers van het sportdomein vaker contact met beleidsmedewerkers van het domein gezondheid. Dit bevordert zowel de inhoudelijke samenwerking tussen de domeinen bij het realiseren van de doelen als de mogelijkheden voor financiële afstemming.

'We zitten nu gewoon veel dichter tegen team gezondheid aan. Dus zij hebben in de afgelopen periode echt wel meer inzicht gekregen van: wat kan sport en bewegen ook voor hun doelstellingen betekenen? Dus dat zit hem zowel in de samenwerking als wel ook financieel.'

Toekomst is onzeker

Een belangrijk knelpunt waar beleidsmedewerkers tegenaan lopen, is dat het GALA tijdelijk is en dat nog niet duidelijk is wat er na 2026 gebeurt. De gemeenten hebben

volgens de geïnterviewde beleidsmedewerkers veel activiteiten opgezet met het GALA, maar die zijn nog niet geborgd.

Gemeenten hebben behoefte aan meer duidelijkheid over het vervolg, zowel voor GALA-gelden als voor de BRC-regeling. Dan kunnen ze verder werken aan de langetermijndoelen voor het GALA. Deze hebben ze namelijk nog niet bereikt.

Gemeenten willen de activiteiten graag doorzetten, maar weten niet onder welke voorwaarden dit kan. Ze twijfelen of ze activiteiten om financiële redenen stop moeten zetten. Daarnaast vinden ze investeren in uitvoerend personeel door de korte termijnen van het geld lastig. Een gemeente beschrijft bijvoorbeeld:

‘Dat merk je nu ook bij, tot en met 2026, hoe lang het duurt voordat je meer duidelijkheid krijgt over de toekomst van regelingen. Ja, weet je, er zijn tien fte’s bijvoorbeeld bij ons werkzaam en bij verschillende organisaties op het gebied van sport, bewegen en gezondheid. Daar zijn wij geen werkgever van. Die mensen willen weten wat hun toekomst is. Als je dan zo lang moet wachten om daar duidelijkheid over te krijgen, dat maakt ook weer dat we daar geen stappen in kunnen zetten die we eigenlijk liever wel willen zetten.’

Daarbij komen zorgen over een mogelijk personeelstekort in de uitvoerende sector, zoals bij BRC-functionarissen en welzijnswerkers.

Beleidsmedewerkers zien ook op tegen de eventuele tijdsdruk, mocht er een vervolg komen op het GALA. Ze verwachten dan opnieuw een strakke deadline voor het opleveren van de plannen. Daarnaast geeft een enkele beleidsmedewerker aan bang te zijn dat er straks geen geormerkt geld meer is voor preventie of sport en bewegen. Dat maakt de inzet daarop onzeker.

Conclusie & aanbevelingen

In dit hoofdstuk beschrijven we de conclusies van ons onderzoek naar de inzet van sport en bewegen voor GALA-doelstellingen in gemeenten, de successen en uitdagingen daarbij, en de veranderingen die lokale sportbeleidsmedewerkers ervaren door het GALA. Vervolgens bespreken we een kanttekening bij ons onderzoek en doen we aanbevelingen voor lokaal en landelijk beleid.

4.1 Conclusies

Sport en bewegen ingezet als middel voor GALA-doelstellingen

Gemeenten zetten sport en bewegen primair in als middel voor vitaal ouder worden en een gezonde leefstijl. De inzet is daar relatief concreet en doelgericht. Het GALA zorgt ervoor dat gemeenten nieuwe acties ontwikkelen en uitvoeren. Zo hebben ze de ketenaanpakken voor valpreventie en GLI ingericht. En gewerkt aan passend aanbod waar ouderen en mensen met overgewicht naar door kunnen stromen.

De rol van sport en bewegen is binnen andere doelen vaak minder expliciet. De inzet op deze doelen is vaak ook niet nieuw, maar kreeg wel een impuls. In de meeste gevallen betekent dat dat er meer budget is om wat al bestond meer of beter uit te voeren.

Grote gemeenten zetten sport en bewegen sterker in om gezondheidsachterstanden terug te dringen dan kleine gemeenten.

Mentale weerbaarheid en sociale basis minder expliciet gekoppeld aan sport en bewegen

Beleidsmedewerkers sport onderkennen dat sport en bewegen kan bijdragen aan een sterkere mentale weerbaarheid en sociale basis. Maar toch gaat naar deze doelen met sport en bewegen relatief de minste aandacht uit. Gemeenten zetten acties niet expliciet in om deze doelstellingen te halen. Analyse van de gemeentelijke GALA-plannen liet eerder al zien dat de plannen voor sport en bewegen voor deze doelstelling vaag bleven (Van Gorp et al., 2024).

Relatief minder gemeenten zetten acties in om de mentale weerbaarheid te versterken dan voor andere doelstellingen. Vooraf was ruim drie kwart van de gemeenten wel van plan om sport en bewegen binnen het GALA in te zetten voor de mentale gezondheid (Ooms et al., 2023).

Fysieke leefomgeving blijft achter in structurele uitvoering

Voor het doel fysieke leefomgeving zetten gemeenten sport en bewegen relatief minder vaak in dan voor veel andere doelen. Hoewel ze beleidsmatig aandacht hebben voor een beweegvriendelijke omgeving, zijn concrete investeringen in bijvoorbeeld de fiets- en wandelinfrastructuur beperkt.

Gemeenten verbonden sport en bewegen in hun GALA-plannen wel concreet met acties voor een gezonde fysieke leefomgeving (Van Gorp et al., 2025). Maar de uitvoering daarvan blijkt nu complex. Uiteenlopende processen, werkwijzen, tijdlijnen en budgetstructuren blijken de uitvoering van sport- en beweegacties voor GALA-doelen te belemmeren.

Uit ons onderzoek blijkt dat het beleidsdomein sport voor het GALA minder samenwerkt met het fysieke domein, zoals ruimtelijke ordening en mobiliteit, dan met andere domeinen. Uit de voortgangsrapportage voor het Actieplan Nederland Beweegt blijkt ook dat samenwerking tussen het fysiek en sociaal domein lastig blijft (RIVM, 2025a).

In gemeenten waar de samenwerking wel goed verloopt, stond het fysieke domein vaak al dicht bij de sport. Bijvoorbeeld omdat sport onder het fysieke domein valt, of omdat het een kleine gemeente is.

Integrale samenwerking versterkt, maar borging blijft kwetsbaar

Het GALA heeft bijgedragen aan sterkere integrale samenwerking op gemeentelijk niveau vanuit het sportdomein. Zoals ook uit eerder onderzoek bleek (RIVM, 2025b), werkt de sport veel samen met andere beleidsdomeinen. Vooral het sociaal domein/welzijn, jeugd, onderwijs en gezondheid.

Verschillende beleidsdomeinen maakten door het GALA soms voor het eerst gezamenlijke plannen. Of konden een impuls geven aan een samenwerking die ze al hadden opgestart. Daarnaast hebben ze elkaar beter leren kennen, waardoor samenwerking nu steeds meer van de grond komt. In de uitvoering werken gemeenten ook steeds beter samen met professionals in de zorg.

Veel gemeenten hadden nog geen integrale langetermijnplannen voor het GALA. Veel sport- en beweegacties kregen een impuls door het GALA, maar gemeenten zetten weinig nieuwe acties op. Door de korte termijn om plannen te maken zetten ze vooral in op wat er al gebeurde, en ontwikkelden ze geen gezamenlijke integrale visie voor de lange termijn.

Bij beleidsmedewerkers sport leeft een wens om in de toekomst meer voor de lange termijn op te zetten. Maar de tijdelijkheid van de financiering maakt het lastig om te investeren in nieuwe programma's, acties te borgen en personeel aan te stellen. Vergelijkbare resultaten rapporteerde het RIVM (2025b) in de GALA-monitor. Daaruit blijkt dat deze transitie tijd vraagt. En dat borging pas mogelijk is wanneer de financiering ook op de lange termijn helder is.

Meer verbindende rol voor buurtsportcoaches

Binnen veel doelen heeft de buurtsportcoach een centrale rol. Zij voeren laagdrempelig beweegaanbod uit en hebben een belangrijke rol in de toeleiding van kwetsbare groepen naar passend beweegaanbod. Bijvoorbeeld binnen valpreventie en de ketenaanpakken.

Daardoor krijgen de BRC-functionarissen steeds meer een verbindende rol. Zowel tussen bewoners en sport- en beweegaanbod, als tussen uitvoerende professionals van verschillende domeinen.

Vertrekpunt sportbeleid van belang

Sport verbinden met preventie en gezondheid in gemeenten kan twee verschillende vertrekpunten hebben (Hoogendam, Kusters, & Gutter, 2024). De sport zelf kan het overkoepelende doel zijn (fundament van de sport versterken), waarbij je verbindingen maakt met gezondheid. Of je kunt sport als middel inzetten om gezondheidsdoelstellingen te halen.

We zien een onderscheid tussen gemeenten met deze vertrekpunten:

- In gemeenten die sport al als middel zien voor gezondheidsdoelstellingen, is het GALA een natuurlijke manier om het bestaande integrale beleid voort te zetten en een impuls te geven.
- Voor gemeenten waar sport het overkoepelende doel was en het sportbeleid nog losstond van het gezondheidsbeleid, is de integrale benadering van de plannen nieuw. In deze gemeenten is het GALA een eerste aanzet om sport, bewegen en gezondheid meer integraal te benaderen in beleid.

4.2 Kanttekening bij het onderzoek

Sterk aan ons onderzoek is de combinatie van vragenlijstonderzoek en verdiepende interviews. Zo krijgen we inzicht in de stand van zaken in Nederlandse gemeenten én verdiepend inzicht in de ervaringen van beleidsmedewerkers sport.

Toch moeten we ook een kanttekening bij het onderzoek plaatsen: over de representativiteit van de geïnterviewde beleidsmedewerkers. Hoewel hun gemeenten verschillen in grootte en stedelijkheid, zorgt de methode waarmee we ze hebben geworven mogelijk voor vertekende resultaten.

Enkel geïnteresseerde beleidsmedewerkers die zich hadden aangemeld via de vragenlijst, deden mee. Mogelijk zijn dat vooral gemeenten die al veel bezig zijn met de integratie van sport en bewegen binnen het GALA. En waar personeel beschikbaar is om deel te nemen aan het interview.

Daardoor laten de resultaten mogelijk een positiever beeld zien van de integrale aanpak en samenwerking dan de werkelijkheid.

4.3 Aanbevelingen

Op basis van ons onderzoek doen we vier aanbevelingen voor lokaal en landelijk beleid.

Investeer in duurzame doorstroom en aanbod

Binnen de ketenaanpakken waar sport en bewegen een rol speelt, blijft de overgang naar structureel sport- en beweegaanbod kwetsbaar. Met name bij valpreventie en aanpakken rondom een gezonde leefstijl. Dat komt doordat passend aanbod soms

ontbreekt en de doorstroom naar regulier aanbod niet soepel verloopt. Deze knelpunten zijn bekend vanuit eerder onderzoek naar valpreventie (Van der Heijden et al., 2025) en de GLI (Smit & Heerschop, 2025).

Structurele afspraken met sportaanbieders en zorgpartners zijn nodig om tijdelijke interventies te laten landen in regulier aanbod. Gemeenten kunnen via buurtsportcoaches passend aanbod realiseren. Maar uit ons onderzoek blijkt dat beleidsmedewerkers sport financiële belemmeringen ervaren om programma's en aanbod te realiseren voor specifieke doelgroepen, zoals ouderen of mensen met overgewicht.

Om financiële belemmeringen te voorkomen is het belangrijk dat sportaanbieders en verenigingen ook een rol krijgen. En dat gemeenten gebruik maken van bestaande sport- en beweeginitiatieven. Dat gebeurt nog lang niet altijd. Uit de GALA-monitor (RIVM, 2025b) blijkt dat nog lang niet alle gemeenten voor de GALA-doelen samenwerken met sportverenigingen en lokale beweeginitiatieven.

Gemeenten kunnen daarnaast een rol spelen door het bestaande aanbod in kaart te brengen en de doorstroom naar dit aanbod te stimuleren. Daarvoor is het belangrijk dat iemand warme toeleiding naar sport- en beweegaanbod kan bieden (Popken & Smit, 2025; NOC*NSF, z.d.). In sommige gemeenten heeft de buurtsportcoach deze rol steeds meer gekregen binnen het GALA, bijvoorbeeld als beweegmakelaar. Het is onduidelijk hoe vaak dat voorkomt en hoe zij deze rol ervaren.

Op landelijk niveau kan het Rijk handvatten bieden om de toeleiding naar passend aanbod lokaal goed vorm te geven. Bijvoorbeeld door uit te zoeken bij welke professional deze rol kan of moet liggen en wat belangrijk is om deze rol goed uit te kunnen voeren. Omdat dit belangrijk is in verschillende aanpakken, zoals valpreventie en de GLI, kan hier gezamenlijk aandacht aan worden besteed.

Werk toe naar borging en personele continuïteit

Vanwege de tijdelijke financiering doen de meeste gemeenten geen grote investeringen op de lange termijn. Ook in de GALA-monitor kwam dit in 2025 naar voren als een van de belangrijkste belemmeringen voor uitvoering en borging (RIVM, 2025b).

Voor effectieve preventie is het structureel integraal beleid essentieel (RVS, 2023). Gezien de afhankelijkheid van tijdelijke middelen is het belangrijk om tijdig scenario's te ontwikkelen voor structurele inbedding van succesvolle interventies. En voor het behoud van verbindende functies, zoals buurtsportcoaches. Gemeenten kunnen daar op twee manieren aan werken:

- Maak zichtbaar wat de inzet op preventie oplevert. Bijvoorbeeld door impact inzichtelijk te maken (Van Stam et al., 2025) en lokale opbrengsten te monitoren (Ministerie van VWS, 2025; Van Stam et al., 2025). En door succesverhalen te delen (Termeer & Dewulf, 2019; Huiberts et al., 2024).
- Maak een integrale beleidsvisie voor de lange termijn (Derix et al., 2026).

Op landelijk niveau is structurele financiering, of een langdurige visie op de financiering, van belang. In de zomer van 2025, de periode waarin de interviews plaatsvonden, kwam er al meer duidelijkheid over de toekomst van onder andere de ketenaanpakken binnen het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA). Mogelijk biedt het AZWA aanknopingspunten voor een structurelere financiering hiervan in de toekomst.

In hoeverre dit geldt voor alle sport- en beweegacties die gemeenten met het GALA hebben ingezet, hebben wij niet onderzocht. Wel heeft het ministerie van VWS aandacht voor een structurele langetermijnaanpak van preventie en het zichtbaar maken van de effecten van preventie (Ministerie van VWS, 2025).

Versterk de structurele verbinding tussen het sociaal en fysiek domein

Om ervoor te zorgen dat gemeenten een gezonde fysieke leefomgeving op het gebied van bewegen en sporten kunnen creëren, is het van belang om de verbinding tussen het fysiek en sociaal domein te versterken. Werkwijzen en processen lopen nu uiteen, waardoor GALA-plannen niet overal tot concrete uitvoering komen.

Het kan helpen om gezamenlijke uitvoeringskaders te ontwikkelen voor een beweegvriendelijke leefomgeving. Zodat sport, mobiliteit en ruimte vanuit een gezamenlijke visie en gezamenlijke doelen opereren, in plaats van dat zij aan parallelle trajecten werken.

Maak de inzet van sport en bewegen voor de sociale basis en mentale weerbaarheid explicieter en doelgerichter

Gemeenten zetten sport en bewegen niet altijd expliciet in voor het versterken van de sociale basis en de mentale weerbaarheid, terwijl het daar wel een belangrijke bijdrage aan kan leveren. Op gemeentelijk niveau zijn er verschillende manieren om hier via sport en bewegen doelgericht op in te zetten.

Ten eerste kunnen gemeenten reguliere sport- en beweegaanbieders helpen om aandacht te hebben voor de mentale gezondheid of de sociale basis. Bijvoorbeeld door tips of scholing te geven over hoe ze via sport en bewegen de mentale gezondheid kunnen stimuleren.

Ten tweede kunnen gemeenten lokale sport- of beweeginitiatieven stimuleren die gericht zijn op het verbeteren van de mentale gezondheid of de sociale basis (Ooms et al., 2024; Movisie, 2024; Ministerie van VWS, 2025c). Bijvoorbeeld:

- wandelinitiatieven waarbij verbinding centraal staat;
- sportverenigingen die een ontmoetingsplek in de wijk vormen; of
- sportactiviteiten speciaal voor jongeren die moeilijk emoties kunnen uiten.

Daarbij is het belangrijk om aan te sluiten bij wat er al is. Zowel erkende interventies als lokale initiatieven. Ondersteuning van deze initiatieven kan bijvoorbeeld financieel zijn.

Tot slot kan een gemeente samenwerking of kennisuitwisseling faciliteren tussen lokale (zorg)professionals die zich bezighouden met mentale gezondheid (bijv. GGZ, jeugdhulpverlening, huisartsenpraktijken, verslavingszorg) en sport- en beweeginitiatieven (Ooms et al., 2024; Ministerie van VWS, 2025c). Daardoor kunnen zij sport en bewegen gericht inzetten bij de preventie en behandeling van mentale klachten.

Op landelijk niveau kunnen goede voorbeelden meer zichtbaarheid krijgen.

Bronnen

Derix, N., Van der Heijden, J., & Huiberts, I. (2026). *JOGG-monitor 2024: ontwikkelingen en opbrengsten van de JOGG-aanpak en Kind naar Gezonder Gewicht*. Mulier Instituut.

Gezondheidsraad (2017). *Beweegrichtlijnen 2017* [Publicatienr. 2017/08].

Geurink, N., Van Vugt, H., Kools, M., & Hoekman, R. (2024). *Monitor Lokaal Sportbeleid 2024*. Mulier Instituut.

GGD'en, CBS, & RIVM (2023). *Beweegrichtlijnen*. Geraadpleegd op 24 juli 2025, van <https://www.sportenbewegenin cijfers.nl/kernindicatoren/beweegrichtlijnen>

Hoogendam, A., Kusters, A., & Gutter, K. (2024). *Werken aan het fundament: monitor Sportakkoord II: voortgangsrapportage juni 2024*. Mulier Instituut.

Huiberts, I., Collard, D. C. M., Singh, A. S., Van Lenthe, F. J., & Chinapaw, M. J. M. (2024). *Stap voor stap naar een gezonde leefomgeving voor kinderen en jongeren: lessen uit de JOGG-aanpak*. Mulier Instituut.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) (2023a). *Nederland beweegt*.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) (2023b). *GALA: Gezond en Actief Leven Akkoord*.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) (2025). *Samen werken aan gezondheid: landelijke nota gezondheidsbeleid 2025-2028*.

Movisie (2024). *Hoe stimuleer je sport en beweging? Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA)*. Geraadpleegd op 5 januari 2026, van <https://www.movisie.nl/artikel/hoe-stimuleer-je-sport-beweging>

NOC*NSF (z.d.). *Sport en zorg*. Geraadpleegd op 12 januari 2026, van <https://nocnsf.nl/sport-en-zorg>

Ooms, L., Ten Tije, T., & Van Stam, W. (2023). *Mentale gezondheid in gemeentelijk beleid: sporten en bewegen om de mentale gezondheid van inwoners te verbeteren* [Factsheet 2023/13]. Mulier Instituut.

Ooms, L., Van Stam, W., & Ten Tije, T. (2024). *Sport en bewegen voor de mentale gezondheid: lessen uit zes lokale initiatieven*. Mulier Instituut.

Popken, N., & Smit, D. (2025). *Sporten en bewegen met een chronische aandoening: in gesprek met ervaringsdeskundigen*. Mulier Instituut.

RIVM (2021). *Impactvolle determinanten: bewegen*.

RIVM (2025a). *Evaluatie Actieplan Nederland Beweegt: voortgangsrapportage 2024*.

RIVM (2025b). *GALA-monitor 2025. Van ambitie naar actie*.

Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (RVS) (2023). *Op onze gezondheid: de noodzaak van een sterkere publieke gezondheidszorg*.

Smit, D., & Heerschop, M. (2025). *De gecombineerde leefstijlinterventie in de gemeente* [Factsheet 2025/36]. Mulier Instituut.

Termeer, C. J. A. M., & Dewulf, A. (2019). A small wins framework to overcome the evaluation paradox of governing wicked problems. *Policy and Society*, 38(2), 298–314. <https://doi.org/10.1080/14494035.2018.1497933>

Van der Heijden, J., Derix, N., Popken, N., & Smit, D. (2025). *Doorstroom binnen de ketenaanpak valpreventie: een onderzoek onder de belangrijkste betrokkenen*. Mulier Instituut.

Van Gorp, M., Geurink, N., Erdoğan, G., Lintzen, K. (2024). *Sport en bewegen voor behalen GALA-doelen. In gemeentelijke plannen van aanpak 2024-2026*. Mulier Instituut.

Van Stam, W., Bronkhorst, P., & Keijzer, M. (2025). *Impact Brede Regeling Combinatiefuncties zichtbaar maken*. Mulier Instituut.

World Health Organization (2020). *WHO guidelines on physical activity and sedentary behaviour*.

Güliz Nilay Aydoğan
gn.aydogan@mulierinstituut.nl

Nina Derix
n.derix@mulierinstituut.nl

Nynke Popken
n.popken@mulierinstituut.nl

Irma Huiberts
i.huiberts@mulierinstituut.nl